

KS. MAREK JODKOWSKI*

**O NOMINACJI KS. JANA KLEMENSA GOŁASZEWSKIEGO
NA BISKUPA WIGIERSKIEGO UWAG KILKA****Wstęp**

Diecezja wigierska doczekała się wielu opracowań, choć brakuje kompleksowej monografii na jej temat. Szczególne zainteresowanie wzbudzają jej pasterze. Na temat biskupa Jana Klemensa Gołaszewskiego wnikliwe badania przeprowadził ks. Henryk Gołaszewski. Poddał on refleksji naukowej zagadnienia dotyczące działalności przyszłego purpurata jako administratora wydzielonych terenów diecezji łuckiej oraz pełnienia przez niego urzędu ordynariusza diecezji wigierskiej¹. Cenną wartość posiadają również publikacje ks. Adolfa Romańczuka i Wojciecha Bartela², a także ks. Witolda Jemielitego³ oraz Krzysztofa R. Prokopa⁴, w których zawarto treści biograficzne o biskupie Gołaszewskim. Powyższe prace nie wyczerpują jednak informacji związanych z wyborem oraz nominacją ks. Jana Klemensa Gołaszewskiego na biskupa wigierskiego. Żeby je uzupełnić warto skupić się na analizie dokumentów zgromadzonych w Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz, Berlin-Dahlem. Część z nich opublikowano wprawdzie w edycji źródłowej *Preussen*

* ks. Marek Jodkowski – doktor historii Kościoła i magister historii sztuki; adiunkt w Katedrze Teologii Moralnej i Etyki Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie; e-mail: ksmarekj@wp.pl

¹ Zob. H. Gołaszewski, *Administracyjna działalność biskupa Jana Klemensa Gołaszewskiego – ordynariusza diecezji wigierskiej*, w: *50 lat kapłańskiej służby*, red. J. Sokołowski, Olecko-Warszawa 2007, s. 313-378.

² Zob. A. Romańczuk, W. M. Bartel, *Gołaszewski Jan Klemens*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. VIII (1959-1960), s. 238-239.

³ zob. W. Jemielity, *Diecezja augustowska czyli sejneńska w latach 1818-1872*, Lublin 1972; tenże, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej czyli sejneńskiej*, „Lithuania” 15(1995), z. 2, s. 99-124.

⁴ Zob. zwłaszcza K. R. Prokop, *Polscy biskupi ze Zgromadzenia Księży Misjonarzy św. Wincentego à Paulo*, w: *Facere veritatem in caritate. Księga jubileuszowa ku czci księdza biskupa Pawła Sochy CM w 70 rocznicę urodzin*, red. A. Brenk, Poznań 2005, s. 223-247.

*und die katholische Kirche seit 1640*⁵, jednak na ogół pomijano je w dotychczasowej historiografii polskojęzycznej.

Rys biograficzny

Jan Klemens Gołaszewski urodził się 23 listopada 1748 r. w Kowalewsczyźnie na Podlasiu, w rodzinie szlacheckiej. Uczył się w kolegium pijarskim w Szczuczynie, a następnie pracował jako guwerner. W 1764 r. wstąpił do Zgromadzenia Księża Misjonarzy św. Wincentego à Paulo w Warszawie. Śluby zakonne złożył w 1766 r., a święcenia kapłańskie otrzymał w 1771 r. W zgromadzeniu był profesorem i kaznodzieją. Opuścił je w 1774 r. Ustawiono go wówczas proboszczem w Pawłowicach, a następnie w rodzinnej parafii Waniewo. Z czasem przejął również obowiązki dziekana w Bielsku Podlaskim. W okresie insurekcji kościuszkowskiej zaangażował się w działalność polityczną będąc członkiem bielskiej Komisji Porządkowej⁶. W latach 1798-1800 pełnił urząd wikariusza *in spiritualibus* na obszar Podlasia z ramienia ordynariusza płockiego Onufrego Kajetana Szembeka. Ks. Gołaszewski cieszył się opinią wzorowego administratora⁷. Należał do bliskich współpracowników biskupa Michała Franciszka Karpowicza, pierwszego ordynariusza utworzonej w 1799 r. diecezji węgierskiej. On też w 1800 r. ustanowił ks. Gołaszewskiego wikariuszem generalnym i oficjałem konsystorza diecezjalnego⁸. Zgodnie z ustaleniami ks. Henryka Gołaszewskiego, rok później przyszedł biskup węgierski otrzymał dodatkowe uprawnienia ze Stolicy Apostolskiej, na podstawie których mógł m.in. uwalniać od kar zaciągniętych za odstępstwo od wiary, za herezję i schizmę w stosunku do duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego. Miał prawo zezwalać obcemu biskupowi na szafowanie sakramentem święceń poza czasem prawnie przepisany (dotyczyło to także prezbiteratu). Mógł dyspensować od przeszkody wieku w zakresie jednego roku, jeśli brakowało kapłanów. Cieszył się również przywilejem rozgrzeszania z kar i cenzur zacią-

⁵ Zob. zwłaszcza *Preussen und die katholische Kirche seit 1640*, cz. 9, opr. H. Granier, Leipzig 1902, passim.

⁶ Por. A. Romańczuk, W. M. Bartel, *Gołaszewski Jan Klemens*, s. 238; S. J[amiolkowski], *Gołaszewski Jan Klemens*, w: *Encyklopedia Kościelna*, t. VI, red. M. Nowodworski, Warszawa 1875, s. 274; W. Jemielity, *Diecezja augustowska...*, s. 31; W. Jemielity, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 105; K. R. Prokop, *Polscy biskupi...*, s. 228; K. R. Prokop, *Sakry i sukcesja święceń biskupich pasterzy diecezji węgierskiej, sejneńskiej (augustowskiej) oraz łomżyńskiej*, „*Studia Teologiczne. Białystok-Drohiczyń-Lomża*” 28(2010), s. 311; A. Barańska, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem. Kościół a państwo w dobie Królestwa Polskiego (1815-1830)*, Lublin 2008, s. 94, przyp. 177; J. Łupiński, *Biskupi diecezji węgierskiej i augustowskiej (sejneńskiej) w Opisaniu Kościoła Sejneńskiego ks. Stanisława Jamiolkowskiego*, w: *Spoleczeństwo-wojsko-polityka. Studia i szkice ofiarowane profesorowi Adamowi Czesławowi Dobrońskiemu z okazji 70 urodzin*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, T. Wesołowski, Białystok 2013, s. 120.

⁷ Por. A. Romańczuk, W. M. Bartel, *Gołaszewski Jan Klemens*, s. 238; W. Jemielity, *Diecezja augustowska...*, s. 31; K. R. Prokop, *Sakry i sukcesja święceń...*, s. 311.

⁸ Por. tenże, *Polscy biskupi...*, s. 228.

gniętych przez zakonników, którzy zbiegli bądź zadeklarowali apostazję, jeśli okazali skruchę i wyrazili wolę powrotu do swego zakonu⁹. W czasie wakatu stolicy biskupiej w Wigrach ks. Jan Klemens Gołaszewski korzystał z takich samych uprawnień, jakie nadano mu 11 września 1801 r., chociaż nie był wikariuszem kapitulnym (kapituły jeszcze nie erygowano)¹⁰. W 1804 r. powierzono mu urząd komendariusza opactwa kanoników regularnych w Trzemesznie¹¹.

Po otrzymaniu sakry Gołaszewski stanął czoła problemom okresu wojen napoleońskich oraz nowej przynależności państwowej kierowanej przez niego diecezji wigierskiej. Z zaangażowaniem pełnił obowiązki ordynariusza, wydawał listy pasterskie, odbywał wizytacje, starał się o systematyczną katechizację ludności i rozwój szkół elementarnych. Z relacji jego kapelana wynikało, że 1/3 pensji purpurat oddawał ubogim¹². Na podstawie uprawnień zawartych w konstytucji Księstwa Warszawskiego, jako biskup zasiadał w senacie. Kierował w tym czasie diecezją przez wikariuszy generalnych. W 1818 r. zniesiono diecezję wigierską, a w jej miejsce utworzono diecezję sejneńską, czyli augustowską, którą włączono do metropolii warszawskiej. Pod koniec życia biskup Gołaszewski stracił wzrok. Zmarł 8 marca 1820 r. w Warszawie¹³.

Starania o ustanowienie ks. Jana Klemensa Gołaszewskiego biskupem wigierskim

Pierwszy biskup wigierski Michał Franciszek Karpowicz zmarł 5 listopada 1803 r. w Berżnikach, w swojej diecezji, na wodną puchlinę¹⁴. Kamra Wojny i Domen Departamentu Białostockiego niezwłocznie powierzyła administrowanie diecezją dwóm oficjałom – ks. Janowi Klemensowi Gołaszewskiemu i ks. Baltazarowi Paszkiewiczowi¹⁵. Ponadto, do czasu ustanowienia następcy

⁹ Por. H. Gołaszewski, *Administracyjna działalność biskupa Jana Klemensa Gołaszewskiego...*, s. 326-328.

¹⁰ Por. tamże, s. 331-332.

¹¹ Por. A. Romańczuk, W. M. Bartel, *Gołaszewski Jan Klemens*, s. 238; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce. Słownik biograficzny*, Warszawa 1992, s. 69; K. R. Prokop, *Polscy biskupi...*, s. 228.

¹² Por. A. Barańska, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem...*, s. 95.

¹³ Por. A. Romańczuk, W. M. Bartel, *Gołaszewski Jan Klemens*, s. 239; S. J[amiółkowski], *Gołaszewski Jan Klemens*, s. 277; W. Jemielity, *Diecezja augustowska...*, s. 31; W. Jemielity, *Gołaszewski Jan Klemens*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 5, Lublin 1989, kol. 1268; tenże, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 105; J. Łupiński, *Biskupi diecezji wigierskiej i augustowskiej (sejneńskiej)...*, s. 121; K. R. Prokop, *Polscy biskupi...*, s. 228.

¹⁴ Por. Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz, Berlin-Dahlem (dalej: GStA PK), I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146 (Berlin, den 30. November 1803); (Berlin, den 16. Dezember 1803); *Immediat-Bericht der Staats-Minister Frhrn. v. d. Reck und v. Schroetter*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 665; J. Majewski, *Dzieje parafii Wigry w latach 1800-1946*, „Lux Veritatis” 1999, t. 1, s. 248.

¹⁵ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146 (Berlin, den 16. Dezember 1803); *Immediat-Bericht der Staats-Minister Frhrn. v. d. Reck und v. Schroetter*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 665.

biskupa Karpowicza, nadzór nad biskupimi budynkami oraz inwentarzem przypadł w udziale wspomnianym oficjałom oraz eksdominikaninowi, ks. Pafnucemu Konopce. Tenże duchowny miał nadal wypełniać swoją funkcję jako *procuratoris domus Cathedralis Wygrensis*, podlegając ks. Paszkiewiczowi. Zabiegano, aby od 1 grudnia 1803 r. aż do obsadzenia katedry biskupiej, oficjałowie oraz ks. Konopka otrzymywali kwartalnie po 75 talarów z wakującego etatu ordynariusza, który wynosił 4000 talarów¹⁶. Król pruski zgodził się na te propozycje¹⁷.

Wyboru następcy zmarłego biskupa wigerskiego starano się dokonać dość sprawnie. Ministrowie Eberhard von der Reck i Friedrich Leopold von Schroetter 16 grudnia 1803 r. przedstawili królowi pruskiemu Fryderykowi Wilhelmmowi III kandydatów na stolicę biskupią w Wigrach. Jednym z nich był Ignacy de Matthy, prepozyt Kapituły Katedralnej we Fromborku, a po śmierci biskupa warmińskiego Karola Hohenzollerna – administrator generalny diecezji warmińskiej. Pruska administracja określała go jako człowieka o szerokim wykształceniu, przyzwoitego, władającego językiem polskim, bardzo dobrego rządcę i „starego” wasala¹⁸. Uważano jednak, że w czasie wakansu stolicy biskupiej we Fromborku będzie chętnie współpracował z władzą państwową, dzięki czemu jego obecność w diecezji warmińskiej wydawała się niezmiernie korzystna¹⁹. Jako drugiego pretendenta na stolicę biskupią w Wigrach podawano oficjała Gołaszewskiego z Prus Nowowschodnich. Kamera Wojny i Domen w Białymstoku charakteryzowała go jako człowieka o gruntownej i szerokiej wiedzy, nie tylko z teologii i prawa kanonicznego, ale również z matematyki oraz historii. Władzał biegle łaciną i językiem francuskim. Poprzez swoją prawość, tolerancję, skromność i niezwykłą dobroczynność zyskał sobie powszechną sympatię (Liebe) i podziw. Spodziewano się, że będzie oddany lokalnym władzom państwowym, wykonując szybko i chętnie ich zarządzenia²⁰. Ministrowie starali się zatem przeforsować kandydaturę ks. Gołaszewskiego. Argumentowali przy tym, że ludność przyjmie go z otwartością, zwłaszcza że efektywniej niż kontrkandydat mógł doprowadzić do poprawy stanu szkół i kościołów. Ks. de Matthy natomiast byłby brany pod uwagę przy innym,

¹⁶ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146 (Berlin, den 16. Dezember 1803); *Immediat-Bericht der Staats-Minister Frhrn. v. d. Reck und v. Schroetter, w: Preussen und die katholische Kirche...*, nr 665.

¹⁷ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146, Fryderyk Wilhelm III do von der Recka i von Schroettera, 22 XII 1803.

¹⁸ Por. *Immediat-Bericht der Staats-Minister Frhrn. v. d. Reck und v. Schroetter, w: Preussen und die katholische Kirche...*, nr 665; A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej w latach 1525-1821*, cz. 2, *Słownik*, Olsztyn 2000, s. 214.

¹⁹ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146 (Berlin, den 14. Dezember 1803).

²⁰ Por. tamże; *Immediat-Bericht der Staats-Minister Frhrn. v. d. Reck und v. Schroetter, w: Preussen und die katholische Kirche...*, nr 665.

ewentualnym wakansie w Prusach Nowowschodnich²¹. Ostatecznie jednak tegoż prepozyta Kapituły Warmińskiej konsekrowano w 1824 r. na biskupa chełmińskiego²².

Władze pruskie brały pod uwagę również możliwość translokacji biskupa Józefa Miaskowskiego z Warszawy do Wigier²³. Wiązało się to zasadniczo z planowanym podziałem, a ostatecznie z likwidacją diecezji warszawskiej. Zmiany te mogły jednak wywołać nieprzewidziane reperkusje. Fryderyk Wilhelm III obawiał się ich wpływu na diecezję wigierską²⁴. W marcu 1804 r. minister Schroetter uspokajał króla, że oba biskupstwa dzieli spora odległość, a na dodatek pomiędzy nimi znajduje się diecezja płocka, stanowiąca naturalny bufor. Mianowanie pasterza diecezji wigierskiej i jego rezydowanie w posiadłości pokamedulskiej wydawały się konieczne ze względu na lokalne duchowieństwo, które potrzebowało nadzoru. Księża posługujący w Prusach Nowowschodnich, zdaniem Schroettera, charakteryzowali się miernym poziomem wykształcenia. Urzędnik przekonywał jednak władcę, że próba wspomnianej translokacji przysporzyłaby licznych problemów. Zresztą jedynie znaczne korzyści finansowe skłoniłyby biskupa warszawskiego do zmiany miejsca rezydowania. W dodatku Wigry leżały w jednym z najbardziej wyludnionych rejonów Prus Nowowschodnich. Posiadłość biskupia mieściła się na półwyspie otoczonym lasami, bagnami i jeziorami²⁵. Jedynym słusznym rozwiązaniem było zatem powierzenie diecezji oficjałowi Gołaszewskiemu oraz przyznanie mu 4000 talarów wynagrodzenia. Równocześnie miały się rozpocząć uzgodnienia dotyczące jego konsekracji²⁶.

Ks. Gołaszewski przyznając się w 1804 r. przed Kamerą Wojny i Domen Departamentu Białostockiego do doskwierającej mu biedy, prosił jednocześnie władze państwowe o pomoc finansową związaną z procedowaniem jego nominacji. Tego rodzaju opłat wymagała Stolica Apostolska²⁷. Początkowo rezydent

²¹ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146 (Berlin, den 16. Dezember 1803); *Immediat-Bericht der Staats-Minister Frhrn. v. d. Reck und v. Schroetter*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 665.

²² Por. A. Kopiczko, *Duchowieństwo katolickie diecezji warmińskiej...*, s. 214.

²³ Por. *Immediat-Bericht der Staats-Minister Frhrn. v. d. Reck und v. Schroetter*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 692.

²⁴ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146, Fryderyk Wilhelm III do von der Recka i von Schroettera, 22 XII 1803; *Immediat-Bericht des Staats-Ministers Frhr. v. d. Reck*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 751.

²⁵ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146, von Schroetter do Fryderyka Wilhelma III, 14 III 1804; *Immediat-Bericht der Staats-Minister Frhrn. v. d. Reck und v. Schroetter*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 692.

²⁶ Por. *Immediat-Bericht der Staats-Minister Frhrn. v. d. Reck und v. Schroetter*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 692.

²⁷ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146, von Schroetter do von der Recka, 15 VII 1804; *Das Hoheits-Departament an den >>Etats-, Kriegs- und Cabinets-Minister<< Frhr. v. Hardenberg*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 748.

pruski w Rzymie Wilhelm von Humboldt określił wysokość takich należności na 700 skudów (1 skud = 1 talar i 15 groszy). Wkrótce jednak okazało się, że należy wpłacić aż 1040 skudów²⁸. Pokrycie takich kosztów wpędziłoby ks. Gołaszewskiego w długi. Deklarował przy tym, że wolałby raczej zrezygnować z godności biskupiej niż obciążać sumienie brakiem pewności co do zwrotu zadłużenia. Kamera białostocka potwierdziła trudną sytuację materialną ks. Gołaszewskiego. Przewidziana po jego konsekracji pensja o wartości 4000 talarów wystarczyłaby na uregulowanie wydatków związanych z jego utrzymaniem, ale na uiszczenie zaciągniętych należności już nie. W związku z tym Kamera Wojny i Domen w Białymstoku deklarowała pomoc w obniżeniu kosztów kancelaryjnych. Liczono przy tym, że Humboldt dołoży wszelkich starań, aby opłaty związane z procesem informacyjnym i konsekracją ks. Gołaszewskiego były możliwie najmniejsze²⁹.

Obwieszczenie królewskie zawierające aprobatę kandydatury ks. Gołaszewskiego na urząd biskupa wigierskiego parafowano 24 marca 1804 r.³⁰. Patent nominacyjny (w ramach procedury państwowej) ustanawiający wspomnianego oficjała ordynariuszem tej diecezji podpisał Fryderyk Wilhelm III 4 kwietnia 1804 r.³¹. W grudniu tegoż roku zlecono sufraganowi warszawskiemu Janowi Chrzycielowi Albertrandiemu opracowanie wniosku o wszczęcie procesu kanonicznego, potwierdzającego kandydaturę ks. Gołaszewskiego do przyjęcia święceń biskupich³². Biskup Albertrandi przesłał podanie na ręce kardynała Ercole Consalviego 22 lutego 1805 r. Minister Schroetter starał się nadać sprawie szybszy bieg, argumentując, że wymagają tego potrzeby diecezji wigierskiej. W tym celu oczekiwał od Wilhelma von Humboldta podjęcia odpowiednich kroków w Rzymie³³. Warto nadmienić, że za zainicjowanie wspo-

²⁸ Por. *Das Hoheits-Departament an den >>Etats-, Kriegs- und Cabinets-Minister<< Frhr. v. Hardenberg*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 748.

²⁹ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146, von Schroetter do von der Recka, 15 VII 1804; (Berlin, den 22. August 1804); *Das Hoheits-Departament an den >>Etats-, Kriegs- und Cabinets-Minister<< Frhr. v. Hardenberg*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 748.

³⁰ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146 (Berlin, den 24. März 1804); *Immediat-Bericht des Staats-Ministers Frhr. v. Schroetter*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 859; por. S. J[amiołkowski], *Gołaszewski Jan Klemens*, s. 275; A. Barańska, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem...*, s. 94, przyp. 177; W. Jemielity, *Diecezja augustowska...*, s. 31; K. R. Prokop, *Sakry i sukcesja święceń...*, s. 311.

³¹ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146, Nominationspatent (Berlin, den 4. April 1804).

³² Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146, Fryderyk Wilhelm III do biskupa Albertrandiego, 20 XII 1804; pismo do von Schroettera, 20 XII 1804.

³³ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146, von Schroetter do von der Recka, 13 III 1805.

mnianego procesu Humboldt zapłacił 5 skudów i 30 baiocchi. Rachunek ten wystawiono następnie ks. Gołaszewskiemu³⁴.

Rezydent pruski w Rzymie uważał, że Stolica Apostolska nie może wymagać od króla pruskiego informacji dotyczących wyboru ks. Gołaszewskiego na stolicę biskupią w Wigrach. Już w maju 1805 r. Humboldt oczekiwał na jego bullę nominacyjną. Po jej otrzymaniu miał podjąć starania, aby konsekrację nominata przeprowadzono w obecności nie trzech biskupów, ale jednego, ewentualnie dwóch. Taka forma liturgiczna wymagała oczywiście dyspensy ze Stolicy Piotrowej. Nieco wcześniej w podobny sposób przeprowadzono wprawdzie konsekrację biskupa diecezji supraskiej Mikołaja Duchnowskiego, jednak w jego przypadku obecność jednego konsekrateura została zapisana w bulli nominacyjnej³⁵. Zresztą nieco inne formy liturgiczne święceń biskupich obowiązywały w Kościele unickim³⁶. Warto również zauważyć, że stosowną dyspensę papieską uzyskano w przypadku święceń pierwszego biskupa wigierskiego Michała Franciszka Karpowicza w 1800 r. Biskupowi Janowi Chrzycielowi Albertrandiemu asystował wówczas opat komendatoryjny cystersów z Obry Tomasz Ostaszewski i prepozyt warszawskiej Kapituły Katedralnej Adam Michał Prażmowski³⁷.

Zanim otrzymano zgodę Stolicy Apostolskiej na konsekrację przyszłego biskupa wigierskiego, zaczęto się zastanawiać nad wyborem odpowiedniego szafarza tych święceń³⁸. Ostatecznie uzgodniono, że ma nim być książę biskup płocki Onufry Kajetan Szembek³⁹. W czerwcu 1805 r. zaprzestano starań o dyspensę Stolicy Apostolskiej dotyczącą braku współkonsekrateurów w czasie sakry Gołaszewskiego⁴⁰. Żeby przyspieszyć jego prekonizację Fryderyk Wilhelm III polecił uregulować poselstwu pruskiemu w Rzymie związane z tym opłaty, które opiewały na 600 skudów⁴¹.

Ostatecznie prekonizacja opisywanego duchownego na biskupa wigierskiego nastąpiła na tajnym konsystorzu Stolicy Apostolskiej w dniu 26 czerwca

³⁴ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146, Fryderyk Wilhelm III do biskupa Gołaszewskiego, 20 XII 1804; pismo do Mendelsohna i Friedlaendera, 20 XII 1804.

³⁵ Por. *Bericht des Residenten Frhr. v. Humboldt*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 831.

³⁶ Por. tamże.

³⁷ Por. K. R. Prokop, *Sakry i sukcesja święceń...*, s. 309-310; por. A. Małek, *Kamera Wojny i Domen Departamentu Białostockiego Nowych Prus Wschodnich 1796-1807. Monografia zespołu archiwalnego*, Warszawa 2007, s. 84.

³⁸ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146, pismo do von Hardenberga, 25 III 1805; [von der Reck] do von Schroettera, 29 III 1805.

³⁹ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146, von Schroetter do von der Recka, 10 IV 1805.

⁴⁰ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146, Fryderyk Wilhelm III do von Humboldta, 19 VI 1805.

⁴¹ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neuostpreußen, Nr. 2146, Fryderyk Wilhelm III do biskupa wigierskiego, 19 VI 1805.

1805 r.⁴². Za wystawienie brewe papieskiego dotyczącego jego konsekracji należało przesłać do Datarii Apostolskiej 975 talarów. Sporządzenie bulli nominacyjnej, przekazywanej po konsekracji, wiązało się z uiszczeniem wielu tysięcy talarów, związanych z procedurą urzędową (stemple, opłaty kancelaryjne). Zgodnie z obowiązującym zwyczajem należało także dokonać przedpłaty za wspomniane czynności. Pensję wypłacaną przez państwo z tytułu pełnienia urzędu biskupa wigierskiego Gołaszewski miał jednak otrzymać dopiero po objęciu przez niego diecezji. W sierpniu 1805 r. minister Schroetter informował króla pruskiego, że Gołaszewski nie posiada własnego majątku i nie jest w stanie uiścić oczekiwanych przez Rzym opłat. Minister proponował, aby roczną pensję wypłacić biskupowi z góry, a kiedy tylko uzyska do niej pełne prawo - w ratach po 500 talarów. Król jednak nie zaaprobował tej propozycji. Biskup zatem, nie dysponując odpowiednim uposażeniem, miał z góry zapłacić za kosztowne czynności kancelaryjne w Rzymie⁴³.

Najprawdopodobniej wspomniane kwestie finansowe stały się przeszkodą w bezzwłocznym przyjęciu święceń biskupich przez ks. Gołaszewskiego. W marcu 1806 r. prosił on Kamerę Wojny i Domen w Białymstoku, żeby wypłacono mu pensję przyznaną od momentu nominacji, którą jednak miał otrzymać po konsekracji. Pieniądze te, po odjęciu kosztów administracyjnych oraz opłat za bullę nominacyjną, służyłyby uregulowaniu należności za ornat oraz inne części ubioru biskupiego, niezbędne w czasie liturgicznej celebracji sakramentu święceń⁴⁴. Uważano wówczas, że taksy kancelaryjne za bullę stanowią 531 talarów i 22 grosze, zaś urzędowe i stemplowe – odpowiednio 1000 talarów i 16 groszy oraz 500 talarów i 12 groszy⁴⁵. W maju 1806 r. okazało się jednak, że stawki za wspomniane czynności urzędowe są o wiele wyższe. Rezydent pruski w Rzymie informował bowiem mylnie o aktualnych taksach, które uiszczano jeszcze w 1799 r. Kilka lat później za bullę *Stolica Apostolska* pobierała nie 600 skudów, ale 1040 skudów. Humboldtowi udało się obniżyć tę kwotę do 700 skudów. Oznaczało to jednak, że ks. Gołaszewski był zobowiązany do wyasygnowania dodatkowych 100 skudów⁴⁶.

⁴² Por. *Bericht des Residenten Frhr. v. Humboldt*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 831. Inni autorzy twierdzą, że prekonizacja nastąpiła dzień później, czyli 27 VI 1805 r., zob. S. J[amiołkowski], *Gołaszewski Jan Klemens*, s. 275; H. Gołaszewski, *Administracyjna działalność biskupa Jana Klemensa Gołaszewskiego...*, s. 331, 340; W. Jemielity, *Diecezja augustowska...*, s. 31; K. R. Prokop, *Sakry i sukcesja święceń...*, s. 311.

⁴³ Por. *Immediat-Bericht des Staats-Ministers Frhr. v. Schroetter*, w: *Preussen und die katholische Kirche...*, nr 859; zob. także GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2147, von Humboldt do Fryderyka Wilhelma III, 31 XII 1805.

⁴⁴ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146, von Schroetter do Landes-Hoheits-Departament, 5 III 1806.

⁴⁵ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146, pismo do von Schroettera, 17 III 1806.

⁴⁶ Por. GStA PK, I. HA Geheimer Rat Rep. 7A Neustpreußen, Nr. 2146, von Humboldt do Fryderyka Wilhelma III, 3 V 1806; pismo do von der Recka, 26 V 1806.

Kampanie Napoleona naruszyły dotychczasowy układ sił w Europie. W 1807 r. z części ziem zaboru pruskiego utworzono Księstwo Warszawskie. Na mocy pokoju w Tylży Rosji przypadła część departamentu białostockiego, a mianowicie tzw. „obwód białostocki” po Białowieżę, Narew Górną i Nurzec. Od diecezji węgierskiej odpadły częściowo bądź w całości następujące dekanaty: białostocki, bielski, brański, drohiczyński, knyszyński i sokólski, czyli w sumie 51 parafii, 6 filii i 5 klasztorów. Mimo uprzywilejowanej pozycji konfesji katolickiej, co gwarantowała konstytucja z 1807 r., Kościół wciąż doświadczał trudności ze strony rządu⁴⁷.

Niestabilna sytuacja polityczna spowodowała, że ks. Jan Klemens Gołaszewski otrzymał sakrę dopiero 5 marca 1809 r. w Warszawie. Liturgii święceń przewodniczył arcybiskup metropolita gnieźnieński (i zarazem administrator apostolski diecezji warszawskiej) Ignacy Raczyński, zaś jako współkonsekratorzy asystowali mu: ordynariusz smoleński i równocześnie administrator diecezji poznańskiej Tymoteusz Gorzeński oraz biskup tytularny Ciny Antonin Malinowski⁴⁸.

Zakończenie

Od śmierci pierwszego ordynariusza diecezji węgierskiej Michała Franciszka Karpowicza do sakry biskupa Jana Klemensa Gołaszewskiego minęło niespełna sześć lat. Lokalny Kościół z pewnością borykał się z wieloma problemami, spowodowanymi przedłużającym się wakatem na tronie biskupim. Ks. Gołaszewski jako oficjał okazał się mimo wszystko sprawnym administratorem. Jego umiejętności dostrzegła pruska administracja państwowa, dzięki czemu stał się kandydatem do przyjęcia święceń biskupich. Napięcia między Prusami a Stolicą Apostolską, plany dotyczące podziału, czy wreszcie likwidacji diecezji warszawskiej, a także biurokracja opóźniły decyzję Rzymu dotyczącą jego nominacji. Słusznie zauważyła Anna Barańska, że z powodu wojen i niepewnej sytuacji politycznej ks. Gołaszewski otrzymał sakrę dopiero

⁴⁷ Por. H. Gołaszewski, *Administracyjna działalność biskupa Jana Klemensa Gołaszewskiego...*, s. 341; W. Jemielity, *Podział administracyjny diecezji węgierskiej, diecezji augustowskiej, czyli sejneńskiej i diecezji łomżyńskiej*, „Studia Łomżyńskie” 2(1989), s. 166; W. Jemielity, *Zarys dziejów diecezji augustowskiej...*, s. 100.

⁴⁸ Por. K. R. Prokop, *Wypisy źródłowe do bibliografii polskich biskupów i opatów z czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz niewoli narodowej doby zaborów (cz. X)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 97(2012), s. 243; K. R. Prokop, *Sakry i sukcesja święceń...*, s. 312; A. Romańczuk, W. M. Bartel, *Gołaszewski Jan Klemens*, s. 238; P. Nitecki, *Biskupi Kościoła w Polsce...*, s. 69; S. J[amiołkowski], *Gołaszewski Jan Klemens*, s. 275; A. Barańska, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem...*, s. 94, przyp. 177; W. Jemielity, *Diecezja augustowska...*, s. 31; por. A. Małek, *Kamera Wojny i Domen...*, s. 85. Professio fidei ks. Gołaszewskiego na ręce biskupa Jana Chrzyciciela Albertrandiego odbyło się 20 II 1805 r. w Warszawie; zob. K. R. Prokop, *Polonica z drugiej połowy XVII oraz z XVIII i XIX w. w zbiorze Iuramenta fidelitatis et professiones fidei w Archivio Segreto Vaticano (ASV)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 93(2010), s. 226.

w 1809 r.⁴⁹. Nie bez znaczenia pozostawały jednak sprawy finansowe, a zwłaszcza blokowanie przez administrację państwową w czasach pruskich wypłaty pensji biskupiej, która umożliwiłaby poprawę statusu materialnego przyszłego biskupa wigierskiego, a dzięki temu dopełnienie formalności urzędowych.

A FEW REMARKS ON THE NOMINATION OF JAN KLEMENS GOŁASZEWSKI FOR THE BISHOP OF WIGRY

Summary

Jan Klements Gołaszewski was born on 23 November 1748 in Kowalewsczyzna in Podole, in a noble family. He was ordained to the priesthood in 1772 at the St. Vincent de Paul Missionary Fathers Congregation in Warsaw. After leaving the congregation he was a parish priest in Pawłowice, and then in his native parish in Waniewo. In the years 1798-1800 he was the vicar in spiritualibus in the Podlasie area. He was one of the close co-operators of the first bishop of the diocese of Wigry Michał Franciszek Karpowicz, who appointed Rev. Gołaszewski as a vicar general and judicial vicar. After the death of Bishop Karpowicz he was put up by the Prussian administration as a candidate for the position of the bishop of Wigry. The Prussian authorities also considered the translation of Bishop Józef Miaskowski from Warsaw to Wigry. Finally, the King of Prussia approved the election of Gołaszewski for the bishop of the diocese of Wigry in spring 1804. The information process and official procedures involved in receiving the Holy See's approval of the nomination and consecration of a priest entailed the necessity of substantial payments, which Gołaszewski was unable to make. His preconization took place on 26 June 1806. Napoleon's campaign and the unstable political situation became a direct reason for the postponing of the episcopal consecration of the nominee. It finally took place on 5 March 1809 in Warsaw (in the times of the Duchy of Warsaw). Bishop Gołaszewski died on 8 March 1820.

Key words: Diocese of Wigry, bishop's nomination, Bishop Jan Klements Gołaszewski.

⁴⁹ Por. A. Barańska, *Między Warszawą, Petersburgiem i Rzymem...*, s. 94, przyp. 177.